

Nr 202

Av herrar **Ahlmark** och **Ullsten**, om offentliga förhör i riksdagens utskott.

Vid två tillfällen under 1960-talet väckte vi motioner i riksdagen om rätt för riksdagens utskott att hålla offentliga utfrågningar med statsråd, experter, företrädare för organisationer och andra. 1967 belyste vi förslaget mer summariskt (I: 186 och II: 243). Eftersom riksdagen detta år sade nej till den utredning vi begärde gjorde vi själva en sådan som presenterades i motion året därpå (1968: I: 34 och II: 51).

Tanken på öppna utskottsutfrågningar har sedan dess fått ett genombrott inom stora delar av opinionen. En rad tidningar har slutit upp bakom förslaget. Folkpartiet anslöt sig på sitt landsmöte i november 1969 till tanken och för fram den i partimotion detta år. Också i övriga partier har förståelsen för ökad offentlighet också i riksdagens arbete blivit större.

Framför allt har den intensiva debatten om distans- och närdemokratien i slutet av 1960-talet spelat en stor roll. Gång på gång har man visat hur viktigt det är att de demokratiska institutionerna och organisationerna i landet visar att de är villiga att förnya sig själva för att övertyga nya generationer om folkstyrelsens värde och för att anpassa demokratin till en ny tids krav. Kritiken mot »klickvälde», »byråkrati» och »slutenhet» är ofta felaktig eller överdriven. Men i sådana angrepp ligger också synpunkter av största betydelse. Risker finns alltid att institutioner petrifieras och att traditioner alltför mycket kommer att verka som skydd mot opinioner utifrån. Att den svenska riksdagen liksom andra parlament ständigt löper den risken är självklart.

Förhållningen av den stora författningsreformen är efterkrigstidens främsta exempel på riksdagens oförmåga att förnya sig själv. Av skäl som vi här inte diskuterar blir nu ändå enkammersystemet verklighet. Men då gäller det också att ge den nya riksdagen sådana arbetsformer att man stärker dess ställning i debatten och i den politiska beslutsprocessen. Rätt till offentlighet i riksdagens utskott är då en viktig reform.

I vår motion 1968 belyste vi skillnader mellan den svenska riksdagen och den amerikanska kongressen. En rad av de funktioner som offentliga hearings fyller i USA har Sverige andra institutioner för: statliga utredningar, remisser, interpellationsdebatter m. m. Men offentliga utskottsutfrågningar kan ändå tillföra riksdagsarbetet flera värdefulla inslag. För två år sedan sammanfattade vi dem på följande sätt:

Slutsatsen av dessa konstateranden torde vara att det knappast finns skäl att ändra något av de steg i den svenska beslutsprocessen som här beskrivits men att det däremot kan vara värt att diskutera en komplettering av de redan existerande instituten med någon form av öppna hearings. En sådan påbyggnad av det nuvarande systemet ger naturligtvis hearingen en långt mindre central ställning än den har i det amerikanska kongressarbetet. Med den utförliga dokumentation av olika sidors synpunkter, som i Sverige normalt ackumulerats redan innan ett utskott får en proposition på remiss, finns det ingen anledning att låta hearingen bli ett forum där denna information endast upprepas. Däremot förefaller den öppna hearingen vara en lämplig form för en granskning och en vägning av de förslag som föreligger. I tre avseenden har den öppna hearingen förtjänster framför andra institut:

1. **Muntligheten.** Skriftlig och muntlig information har kompletterande fördelar. För en utförlig redovisning av en parts synpunkter är den skriftliga formen överlägsen därför att en muntlig framställning är alltför tidsödande för adressaterna. Av flera skäl är en skriftlig framställning emellertid inte tillräcklig. För informationslämnaren dröjer ofta en känsla kvar att budskapet inte når fram; det kan inte alltid förutsättas att de som har att fatta besluten läser det material de tillställs eller att de begriper det. Därtill kommer att en muntlig föredragning ofta gör ett starkare intryck än en skriftlig framställning.

För informationsmottagarna kvarstår även efter genomläsningen av en skriftlig redovisning vanligen en del frågor obesvarade. Lagstiftare, som har att fatta beslut på grundval av ett visst urval av ofta motstridande upplysningar, har ett behov av att konfrontera uppgiftslämnarna med frågor om vad de egentligen menar, om vilka grunder de bygger sina uttalanden på, om vilken vikt de tillmäter sina rekommendationer etc. Från alla dessa utgångspunkter är det rimligt att kombinera skriftliga och muntliga upplysningar i utskottens granskningsarbete. Det är inte oväsentligt hur avvägningen sker. Allför stor tonvikt på skriftliga informationer leder lätt till oklarheter och skiljaktiga föreställningar om innebörden av de beslut som fattas. Allför stort utrymme åt muntliga upplysningar leder till tidsspillan. Lämpligt är att begränsa den muntliga framställningen till en kortfattad summering av vad som tidigare meddelats skriftligen och till svar på frågor.

2. **Frågeformen.** Utfrågningens förtjänster framför diskussionen i vissa sammanhang har berörts i det föregående. Karakteristiskt för allmänna debatter är att frågor som ställs lätt kommer bort; när flera personer talar samtidigt om flera olika ämnen har den som befinner sig i ett utsatt läge ofta möjlighet att kringgå eller undvika de problem han inte vill beröra. Utfrågningen är i detta avseende mer informativ och skoningslös. Därmed är naturligtvis inte sagt att utfrågningen berövar vara inkvisitorisk.

3. **Offentligheten.** Offentlighetsprincipen har i svensk konstitutionell tradition och praxis en så stark ställning att det inte är principen utan undantag från principen som behöver motiveras. Det saknas inte skäl för att utskottens sammanträden hålls bakom lyckta dörrar. Den slutna sammanträdesformen erbjuder generellt sett vissa klara fördelar. Bl. a. möjliggör den en sökande diskussion; ledamöterna kan kasta fram idéer och uppslag utan att därmed binda sig för en viss ståndpunkt. Att utskotts-

medlemmarna inte på ett tidigt stadium tvingas ta definitiv ställning leder till att kompromisser lättare kan nås.

Att märka är emellertid att detta motiv för slutna utskottssammanträden endast täcker den del av sammanträdena som ägnas åt överläggningar. Vad däremot angår den del av utskottens verksamhet som utgörs av informationsinsamlande (föredragningar, hearings, remisser etc.) är argumenten mot offentlighet åtskilligt svagare. För begränsade sektorer är givetvis sekretessen nödvändig. Upplysningar om militära och liknande angelägenheter måste delges utskotten bakom lyckta dörrar.

Mindre uppenbart är att också sådana uppgifter som rör rent civila ärenden måste lämnas på det sätt som nu sker. Här synes tvärtom flera skäl tala för offentlighet. Dels är det ett samhällsintresse att allmänheten får kännedom om det faktamaterial på vilket de politiska instanserna grundar sina beslut. Dels kan offentligheten fungera som ett korrektiv mot felaktiga och tvivelaktiga upplysningar. Det kan förutsättas att utskottens uppgiftslämnare väger sina ord mer noggrant om de vet att deras utsagor kan granskas av personer som på grund av sin sakkunskap bättre än utskottets ledamöter kan bedöma vad de säger. Möjligheten till gensagor borde rimligtvis minska riksdagens beroende av de experter som kallas till utskottens sammanträden.

De tre egenskaper som här redovisats — muntligheten, frågeformen och offentligheten — motiverar ett införande av öppna hearings i den svenska riksdagen.

Många andra synpunkter kan anföras beträffande offentliga utskottsutfrågningar; vi hänvisar till motion I: 34 och II: 51 vid 1968 års riksdag. Vi utgår också från att grundlagberedningen skyndsamt undersöker frågan och gör detta reformförslag till sitt eget.

Med hänvisning till motiveringen ovan yrkar vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger regeringen i uppdrag att så snart som möjligt lägga fram förslag som ger riksdagens utskott rätt att hålla offentliga utfrågningar.

Stockholm den 22 januari 1970

Per Ahlmark (fp)

Ola Ullsten (fp)